

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ: СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Яна Новоселецька,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр» Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка

У статті розглядаються основні аспекти інтегрованого навчання та критичного мислення. Представлено зразки використання деяких стратегій розвитку критичного мислення на різних уроках.

Ключові слова: інтеграція, інтегроване навчання, стратегії, прийоми, критичне мислення, інтегроване мислення, початкова школа.

The article examines the main aspects of integrated learning and critical thinking. Examples of the use of some strategies for the development of critical thinking in various lessons are presented.

Key words: integration, integrated learning, strategies, techniques, critical thinking, integrated thinking, elementary school.

INTEGRATED LEARNING: STRATEGIES FOR THE DEVELOPMENT OF CRITICAL THINKING IN PRIMARY SCHOOL LESSONS

Yana Novoseletska

Постановка проблеми. За всіх часів суспільство приділяло особливу увагу підготовці вчительських кадрів, спроможних передати дитині накопичений досвід людства.

У перші роки існування головне завдання молодих вчителів полягало в тому, щоб навчити громадян читати й писати. Пізніше з'явилась необхідність підвищити рівень освіти населення, готувати професійні кадри для всіх галузей виробництва та культури. Згодом склалась певна знаннєва орієнтація підготовки вчителів.

Багаторічний досвід традиційної школи, орієнтованої на передачу знань, засвоєння основ наук, стабільну і результативну систему навчання, має велике значення для розвитку освітянської науки. Але у ХХІ столітті в освіті, зокрема педагогічній, змінилися пріоритети. Традиційна модель освіти, спрямована лише на передачу знань, умінь і навичок, втрачає свою перспективність. У світлі орієнтації держави на розвиток кожної особистості освіта і наука проголошуються Національною доктриною розвитку України, найголовнішими умовами утвердження України на світовому ринку високих технологій [4, с.4].

Оновлена концепція розвитку педагогічних закладів освіти включає в себе орієнтацію на підготовку вчителя, здатного зберегти і сприяти розвитку особистості дитини, та опанування нових технологій його підготовки.

Підготовка студентів до впровадження інтегрованого навчання під час педагогічної практики допомагає їм оволодіти теоретико-методологічними, методичними, психолого-педагогічними і операційними основами освітнього процесу.

Таким чином, одним із пріоритетних напрямів у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів ми вважаємо вдосконалення їх готовності як до професійної діяльності в цілому, так і до впровадження інтегрованого навчання та розвитку критичного мислення зокрема.

Студентам потрібні відкриті можливості для інтеграції знань, умінь і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють. А для цього їм потрібно знати, що ж таке критичне мислення та як його розвивати в себе та учнів.

Аналіз досліджень. Значний інтерес для розуміння суті готовності майбутніх педагогів до впровадження педагогічних технологій мають дослідження вітчизняних та зарубіжних учених про свідомість, самосвідомість і самопізнання людини (М. Бердяєв, М. Боришевський, І. Кон, Г. Кириленко, О. Леонтєв, С. Рубінштейн, Р. Бернс, С. Роджерс, Р. Штайнер та ін.).

Питання впровадження інтегрованого навчання теж не залишилося в стороні. Це відображають дослідження, які спрямовані на висвітлення основ педагогічної інтеграції (В. Безрукова, Т. Дмитренко, М. Бєрулава, В. Доманський, І. Колєснікова, І. Климова, І. Рєвенко, М. Прокоф'єва); на розробку інтегрованого змісту професійної педагогічної освіти та шляхів його засвоєння (О. Абдуліна, С. Гончаренко, Ю. Сьомін,

В. Горшкова, О. Гилязова, Ю. Колесніченко, О. Мариновська, Ю. Тюнніков); на застосування інтегрованих форм організації навчання у початковій школі (О. Алексенко, Т. Башиста, Н. Бібік, Н. Груздева, О. Іонова, В. Ільченко, О. Савченко, Н. Світловська, С. Шпілева, С. Якименко).

Поряд з інтегрованим навчанням досліджували і практикували критичне мислення такі авторитетні вчені як Д. Клустер, Д. Халперн, А. Кроуфорд, М. Ліпман, К. Мередіт, С. Метьюз, Р. Пауль, Р. Стернберг, Д. Стіл, Ч. Темпл та ін.

Увага провідних дидактів і методистів до проблеми інтеграції пояснюється тим, що це об'єднання спрямоване на посилення інформаційного змісту та емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів завдяки залученню додаткового цікавого матеріалу, що дає можливість з різних боків пізнати явище, поняття, досягти цілісності знань учнів.

Аналіз різних психолого-педагогічних досліджень дає можливість стверджувати, що реалізація в освітній практиці саме інтегрованого підходу надає сприятливі умови для формування цілісного образу світу, розвитку і прояву творчих здібностей дитини та вчителя. Адже інтегроване навчання дає можливість вільно обирати тему, зміст, засоби, які використовуватимуться в організації навчального процесу молодших школярів.

Водночас зазначимо, що зараз, у вчителів початкових класів, набирають популярності стратегії розвитку критичного мислення, які використовуються в ході інтегрованого навчання. Все більше з'являється онлайн - курсів та вебінарів, які розкривають питання важливості розвитку критичного мислення. Детальніше описуються самі стратегії та методики їх впровадження. Це зумовлено перспективними і поточними дидактичними, виховними та розвивальними завданнями теперішнього навчально-виховного процесу початкової школи.

Водночас зазначимо, що на сьогодні недостатньо науково обґрунтовано розвиток критичного мислення у дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті – проаналізувати основні аспекти розвитку критичного мислення у початковій школі та розкрити педагогічну цінність стратегій критичного мислення.

Виклад основного матеріалу. Все більше в останні роки прослідковується тенденція, коли високі розумові здібності та гарні показники навчальної діяльності учня не є гарантією його

успішності в професійній діяльності. Звідси випливає, що високий рівень інтелекту не є достатньою умовою самореалізації особистості у професії. Не заперечуючи того факту, що майбутнє в руках тих, хто є професіоналом цифрового суспільства, переконані в тому, що все ж дуже важливо технологічну грамотність поєднувати з критичним мисленням.

Враховуючи основну концепцію нової української школи, яка заключається в переході від школи тільки знань до школи компетентностей XXI століття, важливу роль відіграє критичне мислення та інтегроване навчання.

Що ж таке інтеграція? Великий тлумачний словник розкриває поняття «інтеграція», як «доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи».

Якщо звернутись до системного підходу, то інтеграція трактується як процес взаємодії двох або більше систем задля створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів.

На думку американського педагога Дж. Гіббоне інтегрувати, означає поєднувати частини системи так, щоб результат їх об'єднання в кінцевому варіанті перевершував їхнє значення до взаємодії.

Таким чином, інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності ... двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

Ця концепція сприйняття інтеграції в межах системного підходу відображається і при її проекції на сферу освіти.

Інтегроване навчання (Адаптовано з “Natural Curiosity: A Resource for Teachers” University of Toronto OISE) – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Предметні межі (роздільники) зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами й спиратися на знання і навички з кількох предметних областей.

Учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють [2].

Метою інтегрованого навчання є: формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмінь; досягнення якісної, конкурентоздатної освіти; створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів і предметів професійно - теоретичного циклу; активізація пізнавальної діяльності учнів на уроці; ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання.

Поява інтегрованого навчання як інноваційного явища та впровадження його в педагогічну практику викликано нагальною потребою у формуванні інтегративного типу мислення у сьогоднішніх школярів для їх подальшої успішної адаптації і конкурентоздатності в сучасних умовах.

Інтегративне мислення – це інструмент адаптації сучасного школяра до існування в умовах трансформації суспільства, специфічний засіб опанування величезним обсягом навчальної та повсякденної інформації про навколишній світ, суспільство та власне місце в ньому, інструмент самоактуалізації, самовдосконалення і самореалізації[3].

Шляхом до інтегративного мислення є – критичне мислення.

Російський дослідник В. А. Болотов зазначав, що «критичне мислення означає не негативність суджень або критику, а розумний розгляд різноманітності підходів, аби виносити обґрунтовані судження і рішення». [5].

Канадський вчений Р. Х. Джонсон стверджував, що критичне мислення – це «особливий вид розумової діяльності, що дозволяє людині винести раціональне судження щодо запропонованої їй точки зору або моделі поведінки» [5].

М. Ліпман зазначав, що самостійність суджень є однією з ознак критичного мислення, він наголошував на тому, що таке мислення спрямоване на творчу мисленнєву діяльність, а не на відтворення, що базується на жорстких алгоритмах і стереотипах. Творчий підхід є обов'язковим у ситуаціях порівняння різних суджень і визначення альтернатив на основі врахування пріоритетів, чинників, що зумовлюють істинність та вірогідність інформації в цілому й висловлених суджень зокрема [5].

На думку провідного американського спеціаліста в галузі теорії та практики навчання критичного мислення Р. Пауля, критичне мислення – це організоване, раціональне, самоспрямоване мислення, яке вміло переслідує мету мислення в певній галузі знань або інтересів людини. Це мислення про

мислення, коли людина розмірковує з метою вдосконалення свого мислення [5].

О. Пометун трактує поняття «критичне мислення» як можливість людини усвідомлювати свою позицію з того чи іншого питання, вміння знаходити нові оригінальні ідеї, аналізувати та оцінювати події, приймати ретельно обдумані, виважені рішення стосовно будь-яких думок і дій [5].

З вище зазначеного ми можемо зробити висновок, у сучасній педагогіці існує безліч трактувань поняття «критичне мислення». А проведений аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що під критичним мисленням розуміють складний процес творчого переосмислення отриманої інформації, який базується на усвідомленому сприйнятті розумової діяльності в інтелектуальному середовищі.

Технологія розвитку критичного мислення пропонує набір конкретних методичних прийомів, які потрібні для використання на різних рівнях освіти, в різних предметних галузях, видах та формах роботи. Технологія розрахована не на запам'ятовування, а на осмислений творчий процес пізнання світу, на постановку проблеми та її розв'язання.

Які ж є особливості використання стратегій розвитку критичного мислення?

Детальніше про деякі стратегії розвитку критичного мислення, які можна і потрібно використовувати на уроках в початковій школі.

Стратегія «Читання з зупинками». Дана стратегія сприяє розвитку прогнозування, асоціювання та порівняння.

Вчитель попередньо «розділяє» текст на частини для «зупинок» та підбирає запитання для їх аналізу. Перед кожною «зупинкою» ставляться запитання. Після закінчення читання підбивається підсумок: чи справдилися сподівання учнів чи співпали прогнози. Потім йде загальне обговорення прочитаного.

Питання, які ставить вчитель для стимулювання критичного мислення, мають бути сформульовані так, щоб, відповідаючи на них, учні аналізували й інтерпретували інформацію, ідеї, будували власні припущення.

Орієнтовний перелік запитань (українська мова):

- Як ви вважаєте, чому саме так називається твір?
- Чи очікували ви такого закінчення оповідання?
- Які почуття у вас виникали, коли...?

- Як ви думаєте чи можна було в цій ситуації вчинити інакше? Чому? Як би ви вчинили?

Дану стратегію можна використовувати не лише на уроках інтегрованих курсів «Українська мова» чи «Я досліджую світ». Досить цікаво запропонувати дану стратегію на уроці «Мистецтва», коли діти опрацьовують інструкційну картку до виробу чи малюнку.

Стратегія «Діаграма (кола) Венна». Даний прийом використовується для співставлення, порівняння та знаходження спільних рис, явищ, ознак у поняттях, що вивчаються. Зображується за допомогою кіл, що перетинаються. Середина заповнюється спільними ознаками, бічні частини – відмінними.

Важливо, щоб в ході роботи учень не лише продукував ідеї, а й умів, працюючи в парі, аналізувати свій досвід, обмінюватися думками, виділяти головне, робити висновки, експериментувати.

Стратегія «Ланцюжок». Даний прийом дозволяє залучити до роботи максимальну кількість дітей. Діти можуть ставити запитання один одному по черзі, а той, хто відповідає, ставить запитання наступному (того, хто відповідатиме, визначає сам або це робить учитель). В ході даної стратегії можна використати розробки із сайту «Розвиток дитини», перше питання ставить вчитель, а потім учень, який відповів правильно говорить кому адресує питання і так далі. Наприклад, такі картки допоможуть у вивченні незвіданого:

Стратегія «Сенквейн» (сенкан). Французи придумали вірш, який назвали «сенквейн» (від фр. п'ять). Хтось говорить, що у перекладі це означає «п'ять натхнень», або «п'ять удач». Це вірш написаний за певними правилами:

Перший рядок – поняття, якому присвячений вірш, зазвичай іменник.

Другий рядок – два прикметники, що визначають цей іменник і описують ваше уявлення про нього.

Третій рядок – три дієслова, що показують, що «робить» поняття або що з ним відбувається.

Четвертий рядок – фраза з чотирьох слів, що передає ваше ставлення до поняття.

П'ятий рядок – одне-два слова, через які людина висловлює свої почуття, асоціації, пов'язані з даним поняттям [5].

Зразки використання сенкану на різних уроках в початковій школі:

Сенкан (ЯДС)
Озеро Ківу
Прісноводне, глибоке.
Вибухає, вбиває, не випаровується.
Несе смертельну загрозу людям.
Неймовірно красиве.

Сенкан (Українська мова)
Текст
Зв'язний, структурований.
Розповідає, описує, міркує.
Зв'язна розповідь про будь-що на світі.
Зв'язне висловлювання

Висновки. Впроваджуючи в педагогічну практику інтегроване навчання та критичне мислення ми перебудуємо усталений процес навчання. Таким чином ми зможемо вирішити проблему пов'язану з тим, що діти вивчають тему однобічно, тримаючись в рамках, не знаючи про використання того чи іншого предмета в різних галузях.

Звертаючись до запропонованих стратегій ми формуватимемо творчі, багатогранні, допитливі особистості, які прагнуть креативити та підкорювати вершину «Знань». В цей же час здобуті знання стають систематичними, узагальненими, послідовними, комплексними та різнобічними, що сприяє гармонійному розвитку особистості.

Література:

1. Вчимося читати критично [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/8d1936dfe.pdf>.
- Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/integrované-navch>.
3. Інтегроване навчання як засіб формування інтегративного мислення учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://obolon9.ucoz.com/shkilne_zhittja/onlajn_konfer/2.pdf
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Педагогічна газета. - №7. - 2001. – С. 4-6
5. Розвиток критичного мислення у процесі навчання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://imso.zipro.net.ua/wp-content/uploads/2018/03/2018_03_29_2_Bohan.pdf
6. Сайт «Розвиток дитини» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://childdevelop.com.ua/>